

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

M. Fab. Quintiliani Declamationes Undeviginti. M. Fabii Avi Et Calpurnii
Flacci Declamationes. Auctoris Incerti Dialogus De causis corruptae
Eloquentiae - Cvm Variorum Notis

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

X. Sepulchrum incantatum. Pro uxore contra maritum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12889

dici: & quotidiani quæstus operis duobus egentibus non sufficit. Miserum me si exolvere fidem voluero, fortasse mihi in ludum revertendum est.

DECLAMATIO X.
SEPULCRUM INCANTATUM.

ARGUMENTUM.

Male tractationis fit actio. Quæ amissum filium nocte videbat in somnis, indicavit marito. Ille adhibito mago incantavit sepulcrum. Mater desit videre filium. Accusat maritum male tractationis.

PRO UXORE CONTRA MARITUM.

QUAMVIS, iudices, inter eos qui liberorum mortibus destituti, cuncta vota & præparatas spes in senectutem ante se egerunt, id fere acerbissimum certamen conflictationis oriatur, ut unusquisque luctibus ac lacrymis suis credat accedere quandam dignitatem, si miserimus esse videatur: hæc tamen fœmina neque noto neque publico genere miserabilis, non impudenter inter cæteras matres quæ aut unicos aut juvenes pios filios perdiderunt, eminere & occupare quandam mœrentium principatum differentia novæ calamitatis affectat, quæ sola omnium supra fidem infelix in uno filio jam alteram patitur orbitatem. Priorem quidem illam, ut communem cæteris, & fato accidentem, fortius utcunque tolerabat. Nam & de filio nihil aliud perdiderat misera nisi dies, nec jam timebat ne ille quo fruebatur, mori posset. Planctibus lacrymisque, pene improbe dixerim, parcius utebatur, nec sibi permittebat dolor lugere venientem. Nunc destituta solatio, persuasione fraudata, dum non putabat perisse quem poterat videre, eripuit ingrata filio alterum titulum. Miser ille nisi teneretur, jam ad patrem veniret. Tantum misera petit, ne minus perdidisse videatur, quam ipsa desiderat. Non inani persuasionem, nec cogitationibus ficta lugentis umbra veniebat, nec agitabat incertos levis imago somnos, ac ne confusi quidem tristi cinere vultus, & infernum favilla

I 5. caput

[Infernum favilla caput.] Legendum videtur, *inferme*. Gronov.

caput noctibus suis obibat, sed filius erat qualis aliquando, & juvenis, & pulcher habitu: nec aspici tantum viderique contentus: verum si quid desiderio creditis miseræ quæ sola vidit, amplexus & oscula dabat, & tota nocte vivebat. Multum perdidit mater, si contingebat hoc illi: non minus, si videbatur. Nunc tenebras inanes, & longas oculis flentibus noctes, juxta somnum mariti pervigil, & tantum deserta metitur. Non desiderio fictus, aut fucatus habitu, nec ut somniorum vanitate conspicitur, sed experta non totum mori hominem, illud quod nec flammis uritur, nec cineribus extinguitur, nec urnis sepulcrisque satis premitur, expectat. Nunc ista carcere obseratam animam, & repugnantem magico juvenem cogitat ferro. Infœlicissima omnium mater plus aliquid esse quam umbram filium putat, postquam potuit includi: nec sua tantummodo pœna, proprioque supplicio deserta consumitur rescissa orbitate: vel magis cruciatur, quod non licet filio venire cupienti. Nunc barbaro carmine gravem terram totis noctibus pulsat, & impositum sibi sepulcrum quod non possit evolvere, quæ solebat ipsos discutere inferos, umbra miratur. Miser quem non tantum verba clauserunt (nam forsitan per illa transisset) sed vincula ferrea, solidique nexus ad mortem reduxerunt. Quomodo tenetur infelix, qui ne propter hoc quidem venit, ut queratur? Misereor fœminæ, cujus invidiæ totum facinus adscribitur. Maritus sic filium inclusit, tanquam se inquietari mater ista quereretur. Igitur, iudices, nemo miretur, si ad tam crudelem, ad tam immitem patrem umbra non venit. Sciebat ubi lacrymas, ubi posset invenire singultus, à quo magis desideraretur. Namque isti ferreum pectus, & dura præcordia, nec sunt de orbitate sensus. Quid enim inhumanius patre, quid inveniri truculentius potest? Invidit matri ne filio fruere- tur: nec hoc ideo fecit, quia videre ipse malebat: ne viventem quidem adhuc & incolumem tam blanda, tamque debita pietate prosequeretur, ut defuncto servaturus affectum

fectum etiam sepulti pater videretur. Tanto magis effusa mater, & suis ac paternis vicibus occurrens. Hæc pallidior ad metus, ad vota pronior, non diebus secura, non noctibus. Et ille miser intelligebat utri promptior ex parentibus & faciliior esset affectus. Itaque ab hujus osculis, ab hujus fœminæ cervice pendebat. Et quia longum est officia præterita debitæ pietatis agitare, illo ipso languore quo filius caducum illud & fragile corpus amisit, quam perditæ mulier, & usque in exemplum, modo super ora pallentis infelices lacerabat oculos, nunc ficcata frustra ubera querebatur, nunc superstitem cædebat uterum! Notabat hæc ille deficiens, mandabatque morti suæ cui periret. Ubi sunt qui cito jubent stare lacrymas? quibus non placet longum agere mœrorem? Retulit umbra gratiam matri. Scio, & intelligo, cum inter gementes cadaver jacet medium, & cum omnes videtur remisisse curas, tunc sentit & intelligit, & inter suos judicat. Moneo te orbitas, moneo effusius fleas, effusius efferas, nunquam perisse credas. Filii sui umbra cui non apparet irascitur. Jam gelidi piger corporis sanguis omnes in mortem strinxerat venas, & nutantium fulgor extremus vanescebat oculorum, & jam desperantibus medicis crediderat pater, adhuc tamen sperare mater videbatur & quamcunque corporis partem osculis misera tepesecerat, illi vitæ calorem redisse clamabat. Oderat ignes, oderat rogos: reponi corpus, & servari membra cupiebat. Et nunc infelicem magis matrem pœnitet quod sepultus est, qui poterat reverti. Scitis ipsi quo exequiarum die labore extracta sit, quandiu filium tenuerit allambentibus flammis. Unde enim speraret ut postea videre contingeret? ut extra orbitatem haberet oculos? Jam magnum misera quærebat, ut umbra evocaretur. Reliqua, mater infelix, tu ad iudices referre debebas, & nisi orbitate, nisi lacrymis vox mutaretur in gemitus, noctes tuas quanto melius

I *Et nutantium fulgor extremus.*] Scribe, *natantium.* ut sæpe Pœtis, *oculique nantes.* Gronovius.

lius tuo ore lugeres? Ego utcunque potero, perferam. Satiare misera, satiare saltem memoria diei illius, quo exequias unici duximus. Jam planctus, inquit, lacrymasque consumpseram, & tenebras veluti perpetuas venire gaudebam. Jam fatigata propinquorum officia defecerant, jam plangorem familiæ altus sopor vicerat. Rogo ne quis tam contumeliosus sit in matrem, ut per quietem contigisse filium dicat. Unde miseræ tunc, unde somnus? Nihil de te marite, nihil queror. Satis magnas dedisses pœnas, si totis noctibus mecum flere voluisses. Vidisses utique non quemadmodum tenues rerum imagines solent cogitationibus accipere corpus, cum vanæ absenti animo cogitationes finguntur, sed ipsum filium, qualis blandissimus erat: & si dimittatur, videbo. Subito ante me diductis constitit tenebris, non ille pallens, nec acerbo languore consumptus, nec qualis super rogos, videbatur & flammæ, sed viridis, & sane pulcher habitu. Nescio ubi totam reliquerat mortem. non igni torridæ comæ, nec favilla funebri nigra facies, nec vix bene cinere composito umbræ recentis igneus squallor. Proclamaret mater infelix, etiam si talem videre desisset. Primo tantum stetit, se permisit agnosci. Ego tunc plurimum stupui, non ausa oscula dare non jungere amplexus. infelix primam perdiidi noctem, dum timeo ne fugeret. Hanc tu marite persuasionem putas, & vanum animi mei lugentis errorem? Quicquid est in filio, plus apud matrem fit cum desinit. Vis denique scire quid uxori tuæ detraxeris? ex defuncto filio non habet aliud quod speret. Jam nox altera aderat, & primis statim tenebris præsto filius erat, non ille ut pridie procul & tantum videndus, sed audacius & propius, & ad matris manus tanquam corpus accedens. Nec jam nisi cum luce certa, fugatisque sideribus, invitus ille vanescebat ex oculis, multum resistens, sæpe respiciens, & qui se promitteret etiam proxima

1. Et si dimittatur, videbo.] Puto, videri, ut patri quoque se ostenderet. debis, nam id jam mater impetrasse vult Gronovius.

xima nocte venturum. Jam mœrori locus non erat, mulier filium nocte videbat, die sperabat. Quid attinet singula referre? Nullis, inquit, destituta sum tenebris, donec scelerata tacui. Satiabar osculis, satiabar amplexibus, & colloquebar, & audiebam. Misera plus perdidit, si nemo credit. Jam cœperam tuam quoque, marite crudelis, agere causam, rogabamque juvenem, ut paternis quoque oculis lætus occurreret, & tibi ingratis dimidia nocte cedebam. Jam miser & ille pollicebatur. hæc me fiducia perdidit, ut confiterer. Rogo, quid tam muliebri, quid tam maternum fieri potest? Gaude, inquit, marite, gaude, filium fortasse nocte proxima videbis. illum quem crudelibus flammis exussisti, ex quo cineres & ossa supersunt, juvenem videbis, & forte etiam die speres. Ego certe totis noctibus mater sum, video, fruor jam & narro. Exitum paterni affectus quæritis? Filium videre timuit. Sic magnum protinus nescia matre cujus horrido murmure imperiosisque verbis dii superi manesque torquentur, excogitator iste mortis alterius advocat, non ut exorati manes diducerentur, nec ut evocata nocturnis ululatibus undecunque umbra properaret, sed tanquam parum sepulcra premerent, & tumultorum leve pondus esset, filius, inquit, meus non satis periit, adhuc fulgore siderum fruitur, & nocte nostra. Nam cum dies occidit, imponit morti suæ finem, domum repetit, & maternos territat somnos. Juveni aliqua, juveni vincula verborum, sed arte tota, sed labore toto. Magna tua gloria est, si retines filium, qui redit etiam à morte ad matrem. Noxium sepulchro circumdatur carmen. Tunc horrentibus verbis urna præcluditur, tunc primum miser filius mors & umbra fit. Ite nunc & putate vana fuisse matris solatia. Filium ista si cogitationibus & inani persuasione vidisset, adhuc videret. At quæ supplicia sustinuit infelix illa statim nocte? Jam totam domum ac familiam quies prima sopiverat, & tacentibus tenebris venerat tempus dulcissimum matri. Jacebat hæc insomnis, inquieta, cum diceret,

jam

jam statim apparebit, jam statim veniet: nunquam tamen tardius venit. Miseram me, fili, proxima nocte jam veneras. Ecce jam medios sidera tenent cursus, indignor, irascor, ita demum mihi satisfacies, si apud patrem fuisti. Miseram me, jam maligna mundus luce clarescit. Quando venies? jam redire debebas. At postquam alteram tertiamque noctem deserta vanis questibus duxit, tum tristiora lugubria, tum squallidæ magis placuere vestes, tum repetitis sanguinavere planctibus jam convalescentes lacerti. Nihil est infelicius matre quæ perdidit aliquid in filio postquam extulit. Cum verum comperit noctes suas juvenis necessitatibus magicis excantato perisse feretro,¹ quantum illa præfixum clausumque tumulum nudis cecidit uberibus? quo fletu sepulcra perfudit? quo gemitu audientem forsitan & exire cupientem frustra vocavit animam? O natura crudelis, plus magum posse quam matrem! Ubi sunt qui acerbis mortium necessitates, & ferrea jura fatorum, & invictas nec ullo mœrore mutabiles inanium leges querabantur umbrarum? Filium tuum mulier infelix non impositæ inferis cludere terræ, nec spissa perpetuæ noctis caligo compefcuit, non fabulosa vatibus palus; multumque celebrati curvato igne torrentes: hæc permeabat, hæc omnia nocte transibat, leviolemque mortem suam fecerat, quam si peregrinaretur & abesset. Et nunc minus mali pateretur, si non sentiret. Ille qui non venit in quendam carcerem translatus à tumulo patitur veneficia vitæ. Magnæ sunt ergo umbrarum catenæ, & quanquam volatilem vagamque imaginem, morti stringunt atque alligant tanquam reum corpus animam. Ferro vero ac lapidibus arctare, & ut solent bellicæ robur accipere portæ, ipsam umbram jam catenis alligare, jam claustris, non dico crudele est, portentosum, nefarium, utique si hæc faciat qui sensurum filium credat. Et nunc illos miserrima mater in corpus putat &

in mem-

¹ *Quantum illa præfixum.*] Divide vocem & scribe: *Quam tum illa præfixum.*
Gronovius.

in membra descendisse mucrones. O mage sæve, crudelis, ò in lacrymas artifex nostras, vellem non dedisses tam magnum experimentum. Irascimur tibi & blandiri necesse est. Dum cludis umbram, intelligimus solum te esse qui possis evocare. Videtur itaque mulier infelix ¹ à dignitatis dolore secedere, quod tam uxorias in forum querelas, & tanquam delicata matronæ desideria pertulerit. Non enim vestes, nec aurum, nec ambitiosos quærit ornatus, contenta est orbitas fordibus suis. Ac ne pellicis quidem dolore compellitur, nec tacita gaudia mariti, impatientia & muliebri vanitate complorat. Sed nec relictum torum desertumque genialem velut contempta vilitas uxoris ulciscitur: alia longe, alia de noctibus cura est. Ne timueris, quæcunque est dignitas est magni doloris: nihil queritur misera, nisi par orbitati, nisi matre dignum quod publicos consumat oculos, quod ignotas quoque exigat lacrymas. Quantam enim à marito acceperit injuriam scire vultis? Sola mater filium perdidit, nec potest invidiam facere mortui. Ante itaque quam sciatis, iudices, qui dolor, qui ve mœror, quæ tanta impatientia eruperit, ut mulier aliquando dulcium oblita tenebrarum, clarum nitorem, publicæ lucis, & diem etiam domi invisum, in foro, interque leges notabilis & sepulcris abstracta pateretur, certum profecto habetis. neque audaciam, neque impudentiam, nec vanitatem unquam querelas habuisse miserorum. Quam verum est quicquid exclamat calamitas, nec ab infelicibus ficti temere exeunt gemitus! Mulier quæ sanguinantes ad iudices porrigit lacertos, quæ scisso laniatoque vultu, quæ lividis profertur uberibus, magno dolore cogitur ut hoc potius agat, quam cineres osculetur, quam complectatur urnam. Gravis testis querelæ suæ orbitas est. Et antequam ad genus illatæ inique injuriæ venio, cur marite, quæ ex te
 filium

¹ A dignitatis dolore decedere.] Forte: *cia nostra ferre non posse: Et matronalis indignatio dicere videbatur: Non possis ergo me, ut ante, verbis.* Gronovius.
 ab indignationis dolore. Et mox: *Quæcunque est indignatio, est magni doloris.* Sic
 Decl. ult. Solebat indignatio vestra convi-

filium perdidit, quicquam potest queri? Crudelis orbitatem feris adhuc alio dolore, tanquam parum desideria conficiant, quæ de unico gerit: non pateris animam vacare lacrymis suis tu, qui sinum debes, qui colloquia & amplexus. Quam misera est ¹ quæ queritur, & de solatio suo non conjugis desideriiis large indulget, nihil aspere, nihil contra voluntatem! Habet privilegium suum mater infelix, molles manus, & mitia fomenta magnis vulneribus admoveas. ² Quæ se ad hæc secari plaga permittit, in summo est. Viri fortitan quo modo ³ fortior sexus sit, & contra dolorem quam imbecillis animus magis pugnat. Itaque totum istud lugere, foemineum est: & simul orbitas imbellem pectus invadit, animus ille qui luctus suos sequitur, incipit indulgentiam sentire lachrymarum. Fidem tuam marite, conjugii flere liceat, satiari gemitu, orbitati permittite quandiu velit flere. Odi patrem, qui cum filium & ipse perdidit, putat nimis lugere matrem. Quid ergo queritur, inquis? Hoc primum, filium non quomodo debes scelerate desideras. Magno animo orbis es, loqueris fuisse mortalem, & interpretaris nihil superesse post flammam. Flet juxta latus & plangit uxor, tu siccos oculos habes. Illa totis noctibus funebres exercet ululatus, tu graves somnos, ac placidam quietem. Pater crudelis, pater immemor, quod vis tibi amplius objiciamus? Ex quo perdidisti filium, nunquam sic desiderasti ut videres. Quid quod eripuisti matri solatium, puta vanum & supervacuum? Nolo judices, nolo corripias, scires quantum esset hoc, si tantum doleres. Res indignior non est, quam quod tibi de eo postulas credi, quod non vidisti. Indulge sane vanæ rei, ignosce: libenter se orbitas

¹ *Quæ queritur & de solatio.]* Scribendum est: *Quam misera est quæ queritur & de solatio suo?* hoc est, etiam de illo, à quo consolationem accipere debebat. Dein deleta negatione *Conjugis desideriiis large indulget, nihil aspere, nihil contra voluntatem.* Hoc est, in tali statu decet bonum maritum desideriiis uxoris large indulgere: nihil aspere, nihil con-

tra voluntatem ejus dicere. Gronovius.

² *Quæ se ad hæc secari, &c.]* Scribendum adhuc. Idem.

³ *Fortior sexus sit, & contra.]* Conjunctio: *Viri fortitan, quomodo fortior sexus, sic & contra dolorem minus imbecillis animus magis pugnat.* Vel, *contra dolorem, quam mulierum imbecillis animus.* Idem.

orbitas decipit. Magnas calamitates, vana ratio sustentat, quod indulgent mala persuasionibus suis. Quicquid ad miseros pertinet, crudelius eripitur, quo minus est. Clamat itaque, clamat mater infelix, si mihi aliquam imaginem filii mei, vel parvuli, vel jam adulti, vel novissimam juvenis auferres, injicerem tamen misera tanquam corpori manum, illam similitudinem flens tenerem, illos oculos, illam gratissimam faciem, & ritus oris expressos, & adumbratos artificis manu vultus. Sed illum perdidit unde imago, unde similitudo, unde solatium. Fili plus hodie amisi, quam cum elatus es. Post mortem te tuam vidi. Si mehercle notas in corpore unici vestes subtrahere tentares, dicerem succurre solatio meo. Hæc omnia apud me filii mei membra sunt, ego osculabor, amplectar, flebo supra. Non est ratio fortasse. Ideo quicquid rationem vicit, affectus est. Nihil est sceleratius prudenti orbitate. Levia, inquit, levia loquor. Ego filium meum videbam. Quænam istum fortuna, quæ indulserat conditio naturæ? Non excludebat orbitas oculos tuos. Eras jam consecuta mater, ut juvenem die absentem putares. Maximam perdidit mors acerbiter, si possis videre quem amiseris. Videre ergo tibi contingebat, ô mulier, vultum, habitum, corpus, incessum. Non crederem nisi te perdidisse sentires. Tempora ergo cum morte diviseras, & superstite filio fruebaris omnibus tenebris. Quantum perdideris, hinc æstima, hoc tibi si non contigisset, non eras tam improba ut optares. Aliquis (ô pietas) sepultus & conditus, cæteri corporis cinis & favilla, tamen corpus fumebat in nocte, & ad solita viventis membra revocatus præbebat se matris oculis, qualem non crederes recessurum. Nec queri de luce poteramus: quantum licebat aderat. Videbas ergo mulier, ac præsentia fruebaris. Videbam, inquit, & fruebar. Et ad quem pertinebat rogo, etiam si decipiebar? Sed quid ego utor testimonio tuo? Mago credo & vidisse te filium, & nunc non videre. At tu

K

misera

[Solita viventis membra.] Forte, viventibus. Gronovius.

miseram nihil crudelius ex marito timebas, quam ne tibi non crederet. Nemo, inquit, oculis meis fidem detrahat. Fili, indulgentissime adolescens, vidi te, nec semel vidi. Certum est, fixum est, eripi non potest. Quatenus impius pater & hoc tibi auferre conatur, ut te venisse non credam? Nec illud garrula, nec vana voce vulgavi, venire te nulli indicavi, nisi qui deberet optare ut hoc posses. Patri tantum tuo, patri (ignosce deceptæ) confessa sum, dum interrogo an te & ille vidisset. Itaque das mulier infelix graves nimiasque poenas: effecit magus ne filium videres, & solum apud te reliquit, ut meminisses quod videras. Totum tamen illud solatium tuum refer misera, si potes, & primum confitere simpliciter, an soporis pondus illud, & nesciæ quietis vanitas fuerit. Apud me quidem satis misera, satis eras mater infelix, etiam si tale somnium perdidisses. Miserere, inquit, melius de affectibus meis sentias. Non ego fatigata planctibus sensi venisse noctem: videre filium pervigiles meruisti oculi, sed primum dum metuo, umbra processit subito. dii boni, quod ego gaudium, quam vidi felicitatem? Constitit ante me filius meus discussis tenebris, ita dimittatur aliquando. Profilui protinus, & accessi, vultus, comas, ora perspexi; meus erat. Quam lætum se, quam hilarem offerebat, quomodo persuadebat mihi, ne crederem morti? Scelerate nescis pater, quam similem viventi filium cluseris. Circumibant totum corpus oculi, non inveniebam quid ignis egisset. Subinde dicebam, hunc ego extuli? hunc rogo imposui? ex hoc ego cineres & ossa collegi? Si talis est, quid habeo quod lugeam? Perisse filium meum hoc uno intelligebam, quod illum non poteram patri ostendere. Confitebor, primæ tamen nec ego credidi nocti, & tanquam victis irascebar oculis, & erubescere misera si quies fuisset. Ecce iterum juvenis, ecce jam quotidie venit. Quid habeo quod interpreter? Verum est utique, quod semper est. Novissime non tanquam umbra veniebat, sed assidebat,

bat, sed amplexus dabat. Ego sentiebam & recipiebam. Quotiescunque domus fuerat grato sopore prostrata, aderat ille, quales humanis se offerunt oculis propitii dii, quale lætissimum numen est cum se patitur videri. Sicut omnis religio templorum, omnis religio lucorum, cum tacuere mortalia, & profani procul erravere sedibus totis, solitudine frui, & de suis dicitur exire simulacris: ita juvenis meus noctibus totis agebat filium, & paterna domo ac penatibus suis fruebatur placidus & mitis & matri propitius, ut numen & deus delabi sideribus, & venire de liquido puroque aëre videbatur. Quid imprecer sceleratissimo patri? umbram probare voluit. Misere mini iudices, ut hoc facinus quibus debetis accipiatis animis, majus parricidio, majus quam si filii sepulchrum funditus eruisset, & sacros morte lapides, etiam cineres & ossa religiose quiescentia fracta sparsisset urna. Advocatur homo, cujus ars est ire contra naturam: qui simul ac ore squallido barbarum murmur intonuit, fallereque coëgit superos, audire inferos, tremere terras, ut experimentis loquentium fama est: constitit juxta tumulum miserrimi juvenis mors certior: Nunc opertæ, inquit, arcana mea tenebræ adjuvate me digna, nunc omne per unum numen, & religio, quam isti irrogo, propius adeste, succurrite. Magis mihi laborandum est, quam cum sidera mundo revelluntur, cum jubentur hyberni fluviorum stare decursus, cum potentiore carminis veneno victi rumpuntur in mea instrumenta serpentes. Custodiendus est juvenis, assignandus est inferis, & densioribus transfuga cludendus est tenebris. Quanto facilius opus erat si revocaretur? Mox in ipsam dicitur incubuisse pronus urnam, & inter ossa, & inter cineres verba clusisse. Hoc tamen subinde respiciens confitebatur, repugnabat umbra. Itaque carminibus non satis credo, præfigamus omne tumuli latus, & multo vinciamus saxa ferro. Jam bene habet, expiravit aliquando: non videri, non progredi potest. An mentiar, scies proxima nocte. Omnes mehercle parentes,

K. 2

utique

utique qui liberos perdiderunt, ire in istos oculos, in ista ora debebant. Tu sic filium tuum cluisti, tanquam nocentes ad inferos revocari soleant animæ, quæ inter languentium familiam, & tristes penatium morbos vagæ errantesque magica vanitate optantur? Laqueone vitam damnatus eliserat? Noxium per sua viscera exegerat ferrum? An ex conscientia venena præsumperat? nec recipiebat se, nisi carmine inclusus. Quando domum tuam funereus & squalidus, quando te terruit? Crudelissime omnium pater, de filio tuo malam umbram fecisti. Quas nunc putas uxoris miserrimæ esse cogitationes? qua materna viscera persuasionem torqueri? Nunc filius meus illic unde venire consueverat, jacet strictus, alligatus, impatiens. Queritur solito terram graviolem, utique cum sentit venisse noctem, quando umbræ feliciores dimituntur ad matres. At vero si qua inter manes colloquia sunt, & esse credo, non deest qui juveni meo dicat, quam vilis tuis fuisti? quam libenter te perdiderunt? Quid illa mater, ad quam ire consueveras? has tibi catenas, hæc vincula pro merito reddidit? Ita infelicissima omnium mulier, & si magus etiam recedat, hoc periclitatur, ne filius se putet venisse ad invitam. Agit jam hoc loco nobiscum maritus gravius, altius, sapientius, ut homo sine dolore. Negat ullos esse manes, contendit omnia perire cum corpore, nec remeare viventes à cinere sensus, nec tam videri imagines hominum, quam cogitari & oculos luctibus credere. Quod si ita est, magum ad quid advocavit? Pessimus parentum qui dum liberos suos sepeliunt, flere contenti, ut obiter ab rogo siccis oculis revertantur: negat ad manes, negat ad umbras pervenire quod plangas: affirmat perire lacrymas, affirmat perire singultus. O sceleratum hominem, quisquis luget, & timet ne hoc perdat. Vana ergo sapientes persuasionem frustrati, qui constare homines & perfici ¹ corporis alimentis animæque dixerunt, corpus caducum, fragile, terrenum, ut sicca humidis,

¹ Corporis alimentis animæque.] Immo elementis, Gronovius.

midis, calida frigidis, resolutis astricta pugnarent, partim aut doloribus affici, aut novissimis annis, & senectute dissolvi. Animam vero flammei vigoris impetum, perennitatemque non ex nostro igne sumentem, sed quo sidera volant, & quo sacri torquentur axes, inde venire, unde rerum omnium auctorem parentemque spiritum ducimus: nec interire, nec solvi, nec ullo mortalitatis affici fato: sed quoties humani pectoris carcerem effregerit, & exonerata membris mortalibus levi se igne lustraverit, petere sedes inter astra, donec in alia fata seculo pugnante transmigret: deinde prioris corporis meminisse. Inde evocatos prodire manes, inde corpus & vultus, & quicquid videmus, accipere, occurrere suis imagines charas, aliquando & oracula fieri, & nocturnis admonere præceptis, sentire quas mittamus inferias & honorem percipere tumulorum. Rogo, cum filius perit, nonne satius est hoc credere? Tuæ tamen, inquit, hoc quieti præstiti, ne attonitis agitata terroribus, sollicitas semper ageres, suspensasque duceres noctes. Ita parricida commune facinus fecisti: & imputas quod filium videre desimus? Somnum enim ante petebamus, & placidum soporem. Crudelis, nunc inquieta, nunc attonita mater est, nunc perdidimus noctes. Umbramne tu filii rem formidolosam, rem plenam putasti esse terroris? Quid illa lætius facie? quid illo blandius vultu? quid magis adulatur oculis? quid possunt videre libentius lacrymæ? Non magis metuenda est umbra filii, quam cadaver. Neesse est ut mors horrida fiat aliena. Sed aliæ forsitan animum imagines territant, & tunc inferi vocantur cum ignoti sunt. Itaque prudenter, si tantum ad suos veniunt. Sceleratus ille, ille impius, quicumque defunctum filium vidit, & meminit quod elatus est. Terrebaris, inquit, & sollicitis noctibus laborabas. Itane es marite crudelis? Tu cluiffes filium etiam si ad te veniret? Nec magus, inquit, inclusit umbram, sed persuasioni tuæ succurrit: ideoque putas non venire illum, quia nec ante veniebat, quia nec factum est

aliquid in quo avocareris. Hoc ipso incipit mater sibi gratulari. Ita non tenetur, inquit ille, non premitur, nullo carmine, nullo inclusus est ferro. Removete ergo omnia, & interrogabo. Ego autem scelerata tam cito credidi, ita non ille ad me veniret solutus & liber? non ad hos oculos, non ad hos properaret amplexus? Quando enim me juvenis ipse nisi flentem, quando non lividum pectus, & sanguinantes vidit lacertos? quando non erubuit matri fecisse terrorem? Arte cluditur miser, arte retinetur. Quid vis carmina tibi amplius præstent? effecerunt quod repromiserant. Desinis erubescere jam quod filium non vides? At tu cujus in leges dii superi manesque torquentur, qui nocturno terribilis ululatu profundum specus & ima terrarum moves, modo servientium revocator animarum, nunc idem crudelis & inexorabilis custos, aliquando preces & matris admitte. Paciscere quantilibet, totos lugentis posce census, non ut labores, nec ut horridum carmen exerceas, sed ut ferrum tuum refigas, ut verba tua resolvas, ut nihil feceris, dimitte tantum, & evocasti. Nihil ipse crudeliter, patri scio paruisti, sed & hujus etiam lacrymis, planctibus hujus indulge, consule famæ tuæ. Execrabilem te magis facies & invilum, si facilius de filio exoraris ut includas. Nec tu marite, nec tu timueris ne ultricis umbræ vanis exagitere terroribus, ullisque imaginibus: hinc securus dabitur quies, scit ad quam debeat venire dimissus. Juvenis piissime, juvenis indulgentissime, nunquam matri tuæ umbra nec manet, si modo veneficum pondus, & terroribus omnibus verba graviora mago patiente discussis, ad me, inquit, mater infelix, ad meas noctes, ad meas lacrymas, ad illos viventes mihi semper amplexus miseræ propera. Scio quid mihi nocuerit, scio quid me torserit. Fruar, & tacebo.

DECLA-